

M/S Nordstjernen AS - Platou Finans AS
Postboks 1604 Vika
0119 Oslo

M/S NORDSTJERNEN - LATU

VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER AV 9. JUNI 1978 NR. 50 § 14A JMF. FORVALTNINGSLOVEN KAP. IV

Vi viser til forslag til fredning av M/S «Nordstjernen» datert 17.11.2012 som har vært på høring hos involverte parter og instanser.

Miljøverndepartementet sin avgjørelsesrett til å frede båter er delegert til Riksantikvaren i forskrift av 9. februar 1979 om faglig ansvarsfordeling m.v. etter kulturminneloven, § 12 nr. 1.

VEDTAK:

I medhold av lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner § 14a freder Riksantikvaren M/S «Nordstjernen» - LATU.

Omfanget av fredningen

Forslag om fredning etter kulturminneloven § 14a omfatter hele fartøyet med fast inventar, herunder kunstnerisk utsmykking og fastmontert utstyr og møblement, samt større løst inventar i form av livbåter, spesialverktøy, møbler og gjenstander, spesifisert gjennom beskrivelser og foto i vedlagte fredningsdokumentasjon.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen er å ta vare på et klassisk hurtigruteskip som kan gi en best mulig representasjon av hurtigrutens lange historie og utvikling. Formålet med fredningen er også å ta vare på skipets 56 år lange historie reflektert gjennom de endringsprosesser båten har gjennomgått som konsekvens av ulike tiders skiftende krav. M/S «Nordstjernen» har vært i Hurtigrutens flåte i nær halve Hurtigrutens snart 120 år lange historie og har tjenestegjort lengst av samtlige skip. Utforming og konstruksjon viser stor kontinuitet fra mellomkrigstidens hurtigruteskip, og da særlig til D/S «Nordstjernen» fra 1937 som M/S «Nordstjernen» ble bygget for å erstatte etter dennes tragiske forlis i Raftsundet i 1954.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete båter.

- 1. Det er ikke tillatt å endre skipets eller livbåtenes eksteriør, konstruksjon, generalarrangement, faste inventar eller møbler, verktøy og andre gjenstander som er omfattet av fredningen.*

2. *Utskifting av materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold er ikke tillatt. Opprinnelig fargesammensetning skal bevares med sort skrog og skanseledning, hvitt overbygg og sort skorstein og hvit lanternemast. Livbåtene skal bevares oransje.*
3. *Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje i samsvar med formålet med fredningen, som innebærer utførelse i tradisjonelle materialer og etter metoder i tråd med skipets egenart, tradisjoner og den tidsepoke skipet skal representere.*
4. *Pålegg fra Sjøfartsdirektoratet, Mattilsynet eller andre offentlige myndigheter som innebærer fysiske endringer av det fredete objektet, kan ikke gjennomføres uten at tiltaket er godkjent av Riksantikvaren eller den Riksantikvaren bemyndiger.*
5. *Fredningen skal ikke være til hinder for fortsatt drift av skipet.*
6. *Eventuell tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utforming kan tillates så lenge dette ikke er i strid med fredningens formål og under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra kulturminnemyndighetene.*

Følger av fredningen

Når det gjelder behandlingen av fredede båter, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§14a, 15a, 16, 17 og 18, samt fredningsbestemmelsene over. Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven § 14a tredje ledd og § 15a. Dette gjelder også eventuelle tiltak som skyldes pålegg gitt av Sjøfartsdirektoratet, Mattilsynet eller andre offentlige myndigheter. Riksantikvaren kan i særlige tilfelle gi dispensasjon fra fredningen og fredningsbestemmelsene for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredede kulturminnet.

Søknad om tillatelse skal sendes til Riksantikvaren. Oppstår det tvil om hva som ansees som vanlig vedlikehold, skal Riksantikvaren likeledes kontaktes. Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av det fredede fartøyet. Det forutsettes at fartøyet behandles som fredet inntil fredningsspørsmålet er endelig avgjort, og at Riksantikvaren på forhånd blir varslet dersom det legges planer om endringer i fartøyets interiør eller eksteriør som går ut over vanlig vedlikehold.

I henhold til Forskrift av 9. februar 1979 om faglig ansvarsfordeling m.v. etter kulturminneloven, § 12 nr. 1, har Miljøverndepartementet delegert myndighet til Riksantikvaren etter kulturminneloven §§ 14a (fredning), 15a (dispensasjon) og 22 nr. 4 (midlertidig fredning) når det gjelder båter. Dersom kulturminneloven §§ 16-18 kommer til anvendelse i forbindelse med en fredet båt er også Riksantikvaren rette myndighet, jf. forskriftens § 1 nr. 1.

Bakgrunn for fredningsaken

Riksantikvarens fredning av fartøy skal gjennomføres ved at hver brukskategori blir gjennomgått historisk for å kartlegge de sentrale bruks- og skipstypene inne hver kategori. Ut fra dette velges det ut representative fartøy for fredning. Målet om et representativt vern, og fremgangsmåten for å oppnå dette, er nedfelt i *Nasjonal verneplan for Fartøy 2010 2017* (Riksantikvaren, 2010). I perioden 2010-11 ble det valgt ut fredningsobjekt innen fergeflåten. I perioden 2011-13 skal passasjerskipsflåten gjennomgås. Riksantikvaren har kartlagt aktuelle passasjerfartøy i Norge med tanke på fredning av et utvalg fartøy som representerer ulike perioder, bruksmåter og typer.

Fredningen av M/S «Nordstjernen» blir grunnlagt med Hurtigrutens helt sentrale rolle i norsk samferdsel gjennom mer enn 100 år og at dette skipet gir den beste representasjon av

Hurtigrutens flåte gjennom storparten av denne perioden. Skipet har nylig avsluttet sin karriere i Hurtigruten og alle hendelser og endringer som har blitt skipet til del er en del av dets historie som hurtigruteskip. Ved tidspunktet for fredning vil skipet følgelig være et 100 % autentisk hurtigruteskip som dokumenterer skiftende tekniske og praktiske krav til skipet i løpet av dets 56 år i Hurtigrutens flåte.

Beskrivelse og historikk

Med D/S «Nordstjernen» fra 1937 ble det introdusert en konstruksjon som var så godt tilpasset Hurtigrutens krav at dens linjer overlevde i etterkrigsgenerasjonene av motorskip helt frem til og med M/S «Nordnorge» i 1964. Først med leveringen av M/S «Midnatsol» i 1982 fikk Hurtigruten skip som brøt fullstendig med denne utformingen. Etter at D/S "Nordstjernen" forliste i Raftsundet høsten 1954, ble det umiddelbart kontrahert et nytt skip etter samme hovedkonsept fra Blohm & Voss i Hamburg. Skipet arvet sin forgjengers navn. Det ble sjøsatt 26. oktober 1955 og overlevert den 24. februar 1956. Skipet var ble bygget til høyeste klasse i Veritas for å kunne benyttes som reserveskip i Englandsruten. I motsetning til forgjengerens korte karriere skulle M/S «Nordstjernen» få et rekordlangt liv i Hurtigruten.

Ved utrustningen av skipet ble det ikke spart på noe. Trappehallen og en rekke andre rom på salongdekket prydes av dekorasjoner av kunstneren Paul Renè Gauguin, som hadde ansvaret for all kunstnerisk utsmykking om bord. Kunsten er tett integrert i selve innredningen og Gauguin benyttet bl.a. emaljert metall, sandblåst glass og utskåret tre.

Fra 1968 til 1982 inngikk Bjørnøya og Svalbard i M/S «Nordstjernen»s rundturer. Senere skulle skipet også bli en veteran i cruiseferien på Svalbard. M/S «Nordstjernen» var det siste av hurtigruteskipene som ble bygget med klar kontinuitet tilbake til mellomkrigstidens estetikk, byggemåte og arrangement. Linjeføringen er hentet fra forgjengerne, store deler av konstruksjonen er klinket, rekkestøttene er smidde, lederne er av tre og skorsteinen rett som på et dampskip. Det moderne innslaget består i at skipet har kraner til lastehåndtering i stedet for mast med bom, samt at en tidlig type sveiseteknikk er anvendt en rekke steder ombord.

Et viktig teknisk skille fant sted ved leveringen av neste nybygg etter M/S «Nordstjernen» senere i 1956. M/S «Finnmarken» fikk markant mer moderne linjer i overbygget, men den viktigste endringen var at skipet innvendig markerte et endelig brudd med dampskipsepokens arrangement. Vekten av dampkjeler og kullbunkers medfører at maskin- og kjelerom må plasseres midt i skipet. En dieselmaskin har ikke slike begrensninger og kan med fordel plasseres lenger akter. Da blir akselen kortere og maskinrom og trunk kan plasseres der disse er til mindre ulempe for den øvrige innredningen. Utvendig ser en dette gjennom M/S «Finnmarken»s skorsteinsplassering bak på promenadedekket. Estetisk ble dette for hard kost for mange, slik at de siste hurtigrutene med dette konseptet fikk en pynteskorstein midtskips mens den egentlige skorsteinen ble kamuflert som aktermast.

M/S «Nordstjernen» er i sitt 57. år og har vært i flåten i nær halve Hurtigrutens 119 år lange historie. I vår tid er det svært uvanlig at et skip blir så gammelt, og det er trolig helt enestående at et skip med så få endringer fremdeles går i den ruten det ble bygget for. Skipet fikk ny maskin for

30 år siden, men fremstår ellers som svært uendret med originale dekkarealer og livbåter og med det aller meste av salonginnredningene intakt. Selv originale møbler, lampetter og beslag finnes. De fleste lugarene har vært endret gjennom tidene og viser de skiftede krav til innkvartering, men her er fremdeles lugarer med mye av det originale interiøret i behold.

Registreringsforhold:

Navn: Nordstjernen

Kjenningsignal: LATU

Register: Norsk Ordinært Skipsregister (NOR)

Byggeår: 1956

Byggeverft: Blohm & Voss A.G. , Hamburg

Eier 1956-1979: Det Bergenske Dampskipsselskap (BDS)

Eier 1979-2006: Troms Fylkes Dampskipsselskap (TFDS)

Eier 2006-2012: Hurtigruten ASA

Nåværende eier: M/S Nordstjernen AS, c/o Platou Finans AS.

Oversikt over saksbehandlingen frem til fredning**Varsel om oppstart**

Varsel om oppstart av fredningssaken ble, i samsvar med forvaltningsloven § 16, sendt til alle parter i brev av 15.06.2012. Riksantikvaren mottok tre høringssvar til varselet; fra Kunstmuseene i Bergen, Nordnorsk Kunstmuseum og Hordaland fylkeskommune.

Kunstmuseene i Bergen:

«M/S "Nordstjernen" er et kulturminne med uomtvistelig verdi som formidler av norsk sjøfarts- og reiselivshistorie. I kraft av sin relativt opprinnelige tilstand blir skipet også et tidsdokument over en estetisk praksis, hvor både design og kunstnerisk utsmykning inngår som uhyre interessante og meget bevaringsverdige elementer. Særlig vitner utformingen og sammenhengen mellom oppholdsrom/-saler og møblement om en helhetlig og stilsikker formsans.

Paul Rene Gauguins kunstneriske utsmykninger har en utpreget dekorativ karakter som på elegant vis knytter dem til det øvrige designprogrammet. Det er altså en meget vakker helhet som er essensiell for opplevelsen av det flytende kulturminnet. Paul René Gauguins kunstnerskap har særlig kommet til uttrykk gjennom hans grafiske produksjon. Den grafiske skikkeligheten og kvaliteten, med sin klare lineære form, er synlig i alle hans dekorative arbeider i skipet.

Gauguin slutter seg til en modernistisk tradisjon med sterk innflytelse fra verdenskunstneren Picasso og vår hjemlige Rolf Nesch. Motivene er holdt innen det maritime, hvor fiskeri, marine fabeldyr og kystens landskap gjenkjennes. Formene er abstraherende og stilisert forenklet, og er gode eksempler på sin tids formuttrykk.

Kunstmuseene i Bergen vil anbefale en fredning av skipet.»

Nordnorsk Kunstmuseum:

«Hva som gjør Nordstjernen interessant i en kunstnerisk og kunsthistorisk sammenheng er utsmykkingene og helheten i interiøret og utsmykkingene. Gjennom årene har mange hurtigruteskip blitt utsmykket av fremtredende kunstnere, bl.a. Ole Abrahamsson, Kaare Espolin Johnson og Karl Erik Harr. De færreste av disse er imidlertid bevart intakt. Kunstverkene er som oftest flyttet over i nyere skip, altså i andre sammenhenger.

M/S Nordstjernen er utsmykket av kunstneren Paul Rene Gauguin (1911-1976). Utsmykkingen består i hovedsak av tidstypiske materialarbeider.

I Nordstjernen er Gauguins utsmykninger bevart i det opprinnelige skipsinteriøret fra 1956 som det er skapt for. I denne originale sammenhengen har kunstverkene større interesse enn om de splittes opp og flyttes. Dette gjør Nordstjernen, så vidt vi kan bedømme, unik i Hurtigrutens historie.

På denne bakgrunn støtter Nordnorsk Kunstmuseum Riksantikvarens forslag om fredning av M/S Nordstjernen.»

Hordaland fylkeskommune:

Kulturminneverdien er knytta til skipet som fartøy, men og skipet si kunstnariske utsmykking. Det er store utfordringar i samband med å frede eit fartøy som Nordstjernen. I tillegg til dei økonomiske momenta, må fredinga innebere at viktige handverksteknikkar vort vidareførte. Sveiseteknikken, smiinga, og klinkinga på Nordstjernen kan verte vanskeleg å utføre med dagens verfts kompetanse. Så langt vi kjenner til er det i seglingsområdet til Nordstjernen berre Dåffjorden verft i Fitjar som kan klinka stål, og vi er usikre på om dette verftsområdet er stort nok til å handtere eit fartøy som Nordstjernen.

Det er truleg eit omfattande arbeid som må gjerast for å klarleggje omfanget av fredinga, men Hordaland fylkeskommune er positiv til varsel om oppstart av M/S Nordstjernen.»

Samtlige innsendere støttet Riksantikvarens oppstart av fredning, og høringssvarene til varselet inneholdt ingen momenter som sto i motsetning til omfanget eller formålet med fredningen. Vi fant det derfor ikke påkrevd å kommentere høringssvarene ytterligere.

Forslag til fredning

Riksantikvaren utformet deretter et forslag til fredning som ble sendt på høring 17.11.2012. Norsk Lysningsblad, Bergens Tidende, og Nordlys kunngjorde at forslaget var lagt ut til offentlig ettersyn hos Riksantikvaren og fylkeskommune i fartsområdet. Høringsfristen ble satt til 3 uker.

Riksantikvaren mottok to høringssvar til fredningsforslaget; fra Bergens Sjøfartsmuseum og Møre og Romsdal fylkeskommune:

Bergen Sjøfartsmuseum

«Ved Bergens Sjøfartsmuseum ser vi positivt på at Riksantikvaren foreslår å frede fartøyet med eksteriør og interiør.

Skipet, med sitt bulkete og værslitte skrog etter mer enn 56 års drift på norskekysten, er en verdig representant for fartsområde og rederi, som begge inkluderer Bergen. Museet kjenner til at de eldre skipene i Hurtigruten ofte er søkt av folk som vil oppleve kysten slik den ble opplevd i tidligere tider, på gårsdagens fartøyer. Vi håper at det vil være forutsetninger for fortsatt drift, slik at skipet kan bevares i en stand som er forsvarlig i forhold til fartsområdet, som er et av verdens mest værutsatte farvann. Dersom skipet viser seg ikke å kunne drives regningssvarende, ligger det et særlig ansvar på Riksantikvaren, slik at Nordstjernen, som med sine over 2100 brutto registertonn er det største fredete fartøy i Norge, uansett kan bevares som kulturminne.

Vi vil gratulere med fredningsforslaget.»

Møre og Romsdal fylkeskommune

«Vi ser positivt på forslaget om fredning av M/S "Nordstjernen", eit viktig maritimt kulturminne med mange vernekvallitetar. Dei ulike verdiaspekta er grundig gjort greie for i dokumentasjonen som er lagt ved fredningsforslaget.

Hurtigruta spelar ei sentral rolle i norsk samferdselshistorie. M/S "Nordstjernen" er ein særers verdig representant for hurtigruteflåten. M/S "Nordstjernen» er det hurtigruteskip som har lengst fartstid, og var det siste skip der både arrangement og linjeføring er henta frå serien av mellomkrigstida sine

hurtigruteskip. Ved å ha vore i drift i om lag halvparten av Hurtigruta sin over 100-årige historie er M/S "Nordstjernen" den beste representant for hurtigruteflåten, og dokumenterer skiftande krav til hurtigruteskip over en 50-års periode. Ved fredingstidspunktet var skipet 100 % autentisk.

Også interiøret har høg verneverdi. Her er det meste av salongane intakte, deriblant med originale møbler, lampettar beslag og kunstnarleg utsmykking av Paul Rene Gauguin. Han fikk ansvaret for all kunstnarleg utsmykking på M/S "Nordstjernen". Gauguin sin kunst er godt integrert i innreiinga. Han var ein viktig skikkelse innan den greina av norsk grafikk som vart kalla fargetresnittskulen. Den kunstnarlege utsmykkinga er med på å gje interiøret høg estetisk og kunsthistorisk verdi. Også nokre av lugarane har fått behalde sitt opphavlege preg.

Vi er ut frå dette semd i forslaget om å frede både eksteriøret og interiøret. Det er imidlertid viktig at M/S "Nordstjernen" vert bevart gjennom berekraftig bruk. Det vil seie ein bruk som både tek omsyn til skipet sine verneverdiar og samtidig er sikkerheitsmessig og økonomisk forsvarleg. Ein bør ta utgangspunkt i det tidlegare bruksområdet slik at ein oppnår bruksmessig kontinuitet. Det er også viktig at eigarane skal ha eigeninteresse i bevaring av dette høgst verneverdige fartyet. Det er i så måte også viktig at fredinga vert handheva på ein måte som gjev rom for fortsett og berekraftig bruk.

Mykje av verneverdiane ligg også materialbruken, detaljeringa og overflatehandsaminga. Det er difor viktig at ein ved restaurering og vedlikehald legg vekt på autentisitet.

På grunn av hurtigruta sin sentrale plass i norsk samferdselssoge er det viktig at M/S "Nordstjernen" fortsett vert å sjå i norske farvatn.

Fylkeskommunen si kulturavdeling vil på dette grunnlag stille seg positive til fredinga av M/S "Nordstjernen".»

Bergen Sjøfartsmuseum og Møre og Romsdal fylkeskommune støtter Riksantikvarens forlag til fredning, og høringssvaret inneheld ingen momenter som står i motsetning til omfanget eller formålet med fredningen. Vi finner det derfor ikkje påkrevd å kommentere høringssvaret ytterligere.

Midlertidig fredning

Under høringsfristen for forslaget om fredning innledet Hurtigruten ASA forhandlinger om salg av skipet. Den nye eieren ønsket å ta skipet ut av landet for å fornye skipets klasse og foreta konserveringstiltak. For å skape ro og sikkerhet rundt prosessene skipet var inne i, og avklare usikkerhetsmomenter som måtte oppstå, fant Riksantikvaren det nødvendig å fatte vedtak om midlertidig fredning av M/S «Nordstjernen» med hjemmel i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner § 22 nr. 4, jf. § 14a. Vedtak om midlertidig fredning gjelder frem til endelig fredningsvedtak er foretatt. Vedtak om midlertidig fredning ble sendt alle berørte og relevante instanser i brev av 12.11.2012.

Midlertidig utførselstillatelse

I forespørsel av 22.11.2012 bad ny eier om tillatelse til å oppsøke verft i Polen. I forespørselen ble det pekt det på at skipets klasse går ut den 30.11.2012, og at det følgelig haster med å oppsøke verft for å fornye sertifikatene. Eier ønsket samtidig å foreta konserverende tiltak på skipet. På bakgrunn av dette fattet Riksantikvaren vedtak om midlertidig utførselstillatelse i medhold av kulturminneloven § 23 jf. forskrift av 01. januar 2007 nr. 01 om utførsel og innførsel av kulturgjenstander §§ 6 og 5 annet ledd første punktum. Skipet forutsettes brakt tilbake til norsk havn innen utgangen av mai 2013.

Informasjon om klageadgang

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages innen tre uker fra dette brev er mottatt, jf. forvaltningsloven §§ 28 og 29. En eventuell klage skal stiles til Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren.

Tinglysing

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i Norsk Ordinært Skipsregister (NOR).

Vennlig hilsen

Jørn Holme

Dagfinn Claudius
avdelingsdirektør

Vedlegg: Fredningsdokumentasjon

Kopi til: Fylkesmannen i Troms, Postboks 6105, 9291 Tromsø/ Miljøverndepartementet - Kulturminneavdelingen, Postboks 8013 Dep, 0030 OSLO/ Kunstmuseene i Bergen, Rasmus Meyers allé 9, 5015 BERGEN/ Fortidsminneforeningen, Dronningens gate 11, 0152 OSLO/ Hurtigruten ASA, Havnegata 2 - Postboks 43, 8501 NARVIK/ Sør-Trøndelag fylkeskommune - kulturseksjonen, Erling Skakkens gate 14, Fylkeshuset, 7004 TRONDHEIM/ Norsk Sjøfartsmuseum, Bygdøynesveien 37, 0286 Oslo/ Nordnorsk Kunstmuseum/ Samferdselsdepartementet, Postboks 8010 Dep, 0030 Oslo/ Nordland fylkeskommune, Fylkeshuset, 8048 Bodø/ Norsk Teknisk Museum, Kjelsåsveien 143, 0491 OSLO/ Bergen Sjøfartsmuseum, Postboks 7800, 5020 BERGEN/ Troms fylkeskommune - Kulturetaten, Postboks 6600, 9296 Tromsø/ Skipsregistrene - NIS/NOR, Postboks 1013 Sentrum, 5808 BERGEN/ Bergen kommune - Byrådsavdeling for finans, kultur og næring, Barnas Hus Barnekultursenter Kalmargaten 6, 5011 BERGEN/ Finnmark fylkeskommune - Areal- og kulturvern avdelinga, Fylkeshuset Henry Karlsens plass 1, 9815 Vadsø/ Sjøfartsdirektoratet, Postboks 2222, 5509 HAUGESUND/ Møre og Romsdal fylkeskommune, Fylkeshuset, Julsundveien 9, 6404 MOLDE/ Nord-Trøndelag fylkeskommune - Kulturavdelinga, Postboks 2560, 7735 Steinkjer/ Hordaland fylkeskommune - Kultur- og idrettsavd., Postboks 7900, 5020 BERGEN/ Sogn og Fjordane fylkeskommune - Kulturavd., Postboks 173, 6801 Førde/ Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, Postboks 7014 St. Olavs plass, 0130 OSLO/ Bergen kommune - Byrådsavd. for kultur, kirke og idrett, Postboks 7700, 5020 Bergen